

mentálního postižení nebo oslabení kognitivního výkonu.
Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN:
978-80-244-5715-4

- Vyhláška MŠMT č. 27/2016 Sb., v platném znění.

Poznámka redakce:

Aktualizovaná vydání všech Katalogů podpůrných opatření můžete objednat jednotlivě nebo v kompletu na obchod.wolterskluwer.cz.

PaedDr. Petr Hanák, Ph.D., ředitel školy, Mateřská škola speciální, základní škola speciální a praktická škola Ibsenka Brno; dlouholetý člen asociace pracovníků SPC

Jak objektivně vyhodnotit, zda konkrétní metodika či program ve škole funguje? Základem je kvalitní evaluace

EGLE HAVRDOVÁ, JAN NETÍK, KATEŘINA ŠAFÁŘOVÁ

SCHOLA EMPIRICA, z. s., přináší a adaptuje do prostředí českých škol empiricky ověřené metodiky ze zahraničí. Učitelé v mateřských školách testují metodiku Dobrý začátek rozvíjející socio-emoční dovednosti dětí, pedagogové v základních školách pak zkoušejí, zda se i u nás osvědčuje program prevence šikany KiVa a metodika posilující osm měkkých dovedností Skills Builder. To, jestli jsou tyto metodiky úspěšné a vhodné pro české prostředí, sledujeme již druhým rokem pomocí evaluace. Jak taková evaluace vypadá a proč je tolik důležitá? Na následujících řádcích vás necháme nahlédnout pod pokličku evaluací metodik Dobrý začátek a Skills Builder.

Cílem metodik Dobrý začátek a Skills Builder je podpořit učitele v rozvoji socio-emočních a měkkých dovedností svých žáků. S jednotlivými tématy metodiky Skills Builder (mezi něž patří např. schopnost naslouchat, kreativní myšlení či týmová práce) jste měli možnost se důkladněji seznámit mj. v předchozích číslech časopisu *Školní poradenství v praxi*; metodiku Dobrý začátek a Skills Builder blíže představuje také článek v minulém čísle (6/2022, s. 16). Nebudeme zde proto představovat jejich principy, ale soustředíme se čistě na evaluaci.

Evaluace

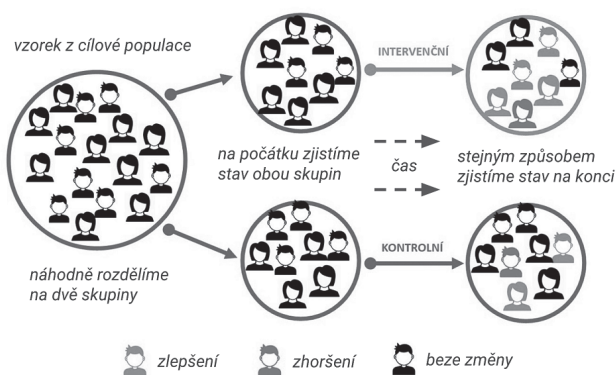
Evaluací ve vzdělávacím kontextu myslíme systematické posouzení a vyhodnocení určité metodiky, programu nebo

postupu. V našem pojetí má blízko k vědeckému výzkumu, jehož standardům se snažíme co nejvíce přiblížit. Evaluace má **dvě základní roviny – dopadovou a procesní**. Pro zhodnocení úspěšnosti implementace metodik či programů je vhodné obě kombinovat.

U metodik Dobrý začátek a Skills Builder je u **evaluace dopadu** cílem prokázat, že intervence (tedy práce přesně podle těchto metodik) způsobila rozdíl v úrovni dovedností žáků. Abychom mohli vyhodnotit efekt metodik, sledujeme v rámci projektu také školy a třídy, v nichž s metodikami Dobrý začátek či Skills Builder nepracují – tyto školy tvoří takzvanou kontrolní (resp. srovnávací) skupinu. V ideálním případě bychom školy do těchto skupin přiřazovali náhodně (viz obrázek č. 1), aby se na počátku v žádném ohledu

METODICKÁ ČINNOST

systematicky nelišily a aby tak jediným rozdílem bylo to, zda pracují s metodikou, či nikoliv. V našem oboru je to ale jen málokdy možné, a tak odlišnosti škol bereme v potaz při analýze. Celkem je do evaluace zapojeno více než 30 škol z Prahy a Středočeského kraje, z nichž přibližně polovina tvoří **intervenční skupinu** a druhá **skupinu kontrolní**. Dopadová evaluace tedy odpovídá na otázku, zda v intervenčních školách došlo v důsledku práce s metodikami k výraznějšímu růstu socio-emočních a měkkých dovedností dětí než ve třídách, v nichž s těmito metodikami nepracují. Tyto školy jsou na tzv. čekací listině a po skončení projektu jim stejnou intervenci nabídneme.

Obrázek č. 1: Schéma ideálního výzkumného designu s intervenční a kontrolní skupinou

Pro evaluaci dopadu používáme standardizované dotazníky (v mateřských školách a v prvních třech třídách základních škol vyplňují dotazník pedagogové, žáci 4.–9. tříd ZŠ vyplňují dotazník sami za sebe).

Podle původního evaluačního plánu měly školy během školních let 2020/21 a 2021/22 vyplnit dotazníky vždy dvakrát za školní rok (v listopadu a v květnu). V prvním z uvedených školních roků to však nebylo kvůli pandemii covid-19 možné, a museli jsme proto přistoupit ke kontinuálnímu sběru dat podle reálných možností respondentů – školy vyplňovaly dotazníky podle toho, jak to omezující okolnosti dovolily. Komplikované bylo také shánění informovaných souhlasů od zákonných zástupců žáků, které jsou pro evaluaci nezbytné jak z právních, tak etických důvodů.

Druhou rovinou naší **evaluace** je rovina **procesní**. V té se zaměřujeme na okolnosti, které dotazníky dobře nezachytíme. Smyslem je jednak sledovat průběh, věrnost a kvalitu implementace (*implementation fidelity*) metodik, jednak získávat zpětnou vazbu od zapojených aktérů s cílem učit se a zlepšovat samotný model intervence.

Jako nástroje pro evaluaci procesu používáme z kvalitativních metod pravidelné konzultace týmu zapojeného do implementace intervence (Schola Empirica + ředitelé škol

a školek), hospitace ve výuce a evaluační fokusní skupiny s učiteli a učitelkami v podpořených ZŠ a MŠ. Do procesního hodnocení jsou zapojeni i rodiče: pomocí dotazníku sledujeme, jak velký posun svého dítěte v socio-emočních či měkkých dovednostech rodiče vnímají a zda mají povědomí o tom, že jejich škola pracuje s danou metodikou.

V závislosti na použitých metodách sběru dat, lze **evaluaci** dělit také na **kvantitativní** či **kvalitativní**. V rámci evaluace metodik Dobrý začátek a Skills Builder je kombinujeme, protože chceme využít přednosti obou výzkumných přístupů.

Kvantitativní část evaluace

V rámci kvantitativní evaluace, jejímž cílem je přinést „tvrdá data“, sledujeme u skupin dětí stav a vývoj hned v několika oblastech souvisejících s měkkými dovednostmi či s tématy, která zkoumané metodiky přímo rozvíjí. Pro měření daných oblastí používáme v zahraničí standardizované dotazníky, u nichž máme určitou jistotu, že o úrovni dovedností vypovídají spolehlivě a přesně. Nástroje bez české mutace jsme před použitím adaptovali běžným postupem (několikakolový zpětný překlad) a validovali na českém vzorku; publikace připravujeme. Konkrétní nástroje a sledované oblasti přibližujeme dále. Upozorňujeme, že zmiňované metody využitě ve výzkumu nemusí být validní pro individuální diagnostiku konkrétních dětí, kde pracujeme s normami a kde je často nezbytné posoudit například tzv. sociální desirabilitu výpovědi.

Použité měřicí nástroje

Self-Efficacy Questionnaire for Children (SE; Muris, 2001; zkrácená verze)

Tento konstrukt se do češtiny někdy překládá jako „vnímaná vlastní účinnost“ a je velmi blízký pojmu „sebevědomí“. Na rozdíl od sebevědomí se však SE nezabývá globálním hodnocením sebe sama, ale vnímáním a důvěrou ve svou vlastní schopnost zvládat konkrétní situace, výzvy či úkoly. Jde o přesvědčení dítěte, že něco úspěšně zvládne. Pro naše účely jsme vybrali inventář posuzující tři oblasti SE:

- sociální (např. „Jak se ti daří udržet si kamarády?“)
- emoční (např. „Jak se ti daří zlepšit si náladu, když se ti stane něco nepříjemného?“)
- akademickou (např. „Jak se ti daří soustředit se na učení, když je kolem spousta jiných zajímavějších věcí?“)

Locus of Control Scale (LoC; Suarez-Alvarez a kol., 2016)

Jde o psychologický konstrukt vyjadřující přesvědčení člověka o své schopnosti kontrolovat, řídit či mít vliv na události ve svém životě. Má dva póly: interní („To, co mám, získávám vlastním úsilím/snahou.“) a externí („Budoucnost je předem daná.“).

Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ; Goodman, 1997)

SDQ je stručný screening problémů v socio-emoční oblasti a pozitivního prosociálního chování. Pro MŠ a první tři třídy ZŠ používáme verzi hodnocenou pedagogem, pro starší žákyně/žáky pak sebesupozovací verzi. SDQ postihuje pět dimenzí, z nichž první čtyři jsou negativní a pátá pozitivní (v ní je tedy jako u jediné žádoucí vyšší skóre):

- emocionální symptomy (např. „Mám mnoho obav, snadno se vystraším.“)
- hyperaktivita (např. „Jsem neklidný/á, nevydržím dlouho bez hnutí.“)
- problémové chování (např. „Často se naštvu a ztrácím nervy.“)
- problémy s vrstevníky (např. „Děti nebo mladí lidé si mě dobírají nebo mě šikanují.“)
- prosociální chování (např. „Jsem laskavý/á k mladším dětem.“)

Dále jsme do kvantitativní evaluace zahrnuli několik menších škál postihujících vybrané proměnné, na které metodiky implementované projektem také cílí. Škály jsou z mezinárodního šetření PISA 2018.

- motivace k úspěchu – zejm. akademickému, ambicióznost
- řešení problémů – vnímání dovednosti řešit problémy různého charakteru
- resilience – psychická odolnost, schopnost čelit nepříznivým situacím, zvládat je a překonávat je

Kvalitativní část evaluace

Díky kvalitativní evaluaci můžeme hlouběji porozumět očekáváním a potřebám klíčových aktérů v implementaci metodik. V květnu 2021 proběhly s učiteli mateřských i základních škol skupinové rozhovory (takzvané fokusní skupiny) zaměřené na jejich počáteční zkušenosti s metodikou, kterou ověřují. Zjišťovali jsme také, na jaké části metodik se chtějí zaměřovat přednostně nebo do jaké míry spolupracují na implementaci metodik s kolegy. Kvůli pandemii covid-19 proběhly fokusní skupiny online formou videohovorů.

Učitelé základních škol pracující s metodikou Skills Builder se i po poměrně krátkém čase využívání metodiky shodovali, že jim pomáhá oblast měkkých dovedností lépe uchopit a systematizovat a zároveň jí dodává důležitost: stává se z ní svébytné téma.

Jako dovednosti, které chtěli přednostně rozvíjet, zmiňovali následující (seřazeno dle četnosti uvádění):

- komunikace
- pozitivní nastavení

- schopnost naslouchat
- týmová práce
- kreativita
- cílevědomost
- prezentační dovednosti
- představitost

Učitelé mateřských škol pracující s metodikou Dobrý začátek uváděli mezi sociálními a emočními dovednostmi, které by podle jejich názoru měla školka u dětí rozvíjet, nejčastěji:

- poznat a uvědomit si sama sebe a naučit se emoce pojmenovávat
- naučit se ovládat vztek, zvládat emoce
- umět se vcítit do pocitu druhých, naučit se s druhými vycházet (především v kolektivu mezi dětmi, ale příp. i směrem k dospělým)
- naučit se říkat „Ne“, hlídat si svůj prostor
- komunikovat
- dodržovat pravidla

Nejvíce se chtěli v rámci sociálních a emočních dovedností zaměřovat na rozvoj:

- ohleduplnosti
- sebeuvědomění, poznání sama sebe
- pojmenování emocí a schopnosti pracovat se základními emocemi (vztek, agrese, smutek, frustrace...), tzn. jak na emoce reagovat
- sebereflexe
- práce s chybou (mj. „Nedělají je jen ostatní, i já.“)
- kamarádství (+ neprát se)
- citlivosti
- asertivity, prosazování názorů

Kvalitativní evaluace poskytuje zpětnou vazbu o změnách v terénu přímo od učitelů, kteří s metodikami pracují. Například jedna z respondentek uvedla, že se u nich poté, co začali pracovat s metodikou, začalo o emocích více hovořit: „Děti se učí pojmenovávat své emoce a zjišťují, že není za co se stydět. Vše se dá vysvětlit, více si povídáme o emocích. Děti jsou pak otevřenější, dokážou říct i věci, které pro ně byly problém.“

Další poukazovala na změnu v kolektivu: „Za mě ten Dobrý začátek školku stmelil a sjednotil. Máme metodiku a víme, že všichni chceme takto pracovat.“

Další učitelé z mateřských škol uvedli, že se jim už díky práci s metodikou Dobrý začátek podařilo dosáhnout posunu také v:

- nahlížení na možná řešení složitých situací (jde to i jinak než hádkou a praním se)
- zvědomění a systematizaci přístupu k práci se socio-emočními dovednostmi na úrovni pedagogů

METODICKÁ ČINNOST

Vyhodnocení výsledků

Další fokusní skupiny s učiteli proběhnou po skončení fáze ověřování metodik, která poběží do června 2023. Na nich by již všichni zapojení pedagogové měli mít bohaté zkušenosti s implementací dané metodiky, s reakcemi žáků, kolegů a také rodičů, a bude tedy možné z hlediska evaluace zmapovat jejich posun. Stejně tak až ve druhé polovině roku 2023 bude možné vyhodnotit změny v kvantitativní evaluaci a vyčíslit efekt intervence. Určitě budeme rádi tyto výstupy sdílet.

Hmatatelné přínosy má však evaluace už nyní. Přinesla učitelům i rodičům zpětnou vazbu k tomu, jak si děti v socio-emočních a měkkých dovednostech vedou, a motivovala je k jejich dalšímu rozvoji.

Projekt Zavedení a ověření metodiky rozvoje socio-emočních dovedností v MŠ a ZŠ je financován z Evropského sociálního fondu pod reg. č.: CZ.02. 3. 68/0.0/0.0/19_076/0016373.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

ZDROJE

- GOODMAN, R. The Strengths and Difficulties Questionnaire: a research note. *Journal of child psychology and psychiatry*, 1997, roč. 38, č. 5, s. 581–586.
- MURIS, P. A brief questionnaire for measuring self-efficacy in youths. *Journal of Psychopathology and behavioral Assessment*, 2001, roč. 23, č. 3, s. 145–149.
- PISA 2018 Assessment and Analytical Framework. Paris: PISA, OECD Publishing, 2019. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/b25efab8-en>.
- SUÁREZ-ÁLVAREZ, J. a kol. Locus of control revisited: development of a new bi-dimensional measure. *Anales de Psicología/Annals of Psychology*, 2016, roč. 32, č. 2, s. 578–586.

Egle Havrdová, Ph.D., ředitelka organizace a garantka metodiky Dobrý začátek, Schola Empirica, z. s.

**SCHOLA
EMPIRICA**

Bc. Jan Netík, evaluátor, Schola Empirica, z. s.

**SCHOLA
EMPIRICA**

Mgr. Kateřina Šafářová, evaluátorka, Schola Empirica, z. s.

**SCHOLA
EMPIRICA**

www.rizeniskoly.cz

Kompletní nabídka odborných informací pro oblast školství